

Kommittédirektiv

Fritt val inom äldre- och
handikappomsorgen

Dir.
2007:38

Beslut vid regeringssammanträde den 15 mars 2007

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att utreda förutsättningarna för ökad valfrihet när det gäller vård, omsorg, stöd och service inklusive särskilt boende som ges till äldre och personer med funktionshinder enligt socialtjänstlagen (2001:453). Utgångspunkten för utredarens förslag ska vara att öka valfriheten och inflytandet för äldre och personer med funktionshinder. Förslagen ska främja en mångfald av utförare, både i fråga om storlek och inriktning.

Därför behövs en utredning

Det finns framförallt två skäl till att frågan behöver utredas. Det ena är att det är oklart hur olika valfrihetsmodeller, för exempelvis hemtjänst och särskilda boendeformer för äldre och personer med funktionshinder, förhåller sig till upphandlingslagstiftningen. Det andra skälet är att fler kommuner än i dag borde införa valfrihetssystem inom äldre- och handikappomsorgen, enligt regeringens bedömning. Trots att dagens lagstiftning inte är konstruerad på ett sätt som underlättar för valfrihetsmodeller inom äldreomsorgen så har 24 kommuner valt att införa någon form av kundvalssystem inom denna sektor. Det behöver utredas hur ett valfrihetssystem bör utformas. Regeringen bedömer vidare att det behövs åtgärder för att fler kommuner ska införa valfrihet för äldre och personer med funktionshinder när det gäller insatser som ges enligt socialtjänstlagen.

Utredarens uppdrag

Utredarens uppdrag har två huvudinriktningar. Den första inriktningen gäller hur ett valfrihetssystem inom äldre- och handikappomsorgen ska utformas och i vilka delar det bör regleras. Den andra inriktningen gäller de juridiska förutsättningarna för ett sådant valfrihetssystem, i förhållande till upphandlingslagstiftningen.

Utredaren ska göra följande:

- Analysera och lämna förslag på utformningen av ett valfrihetssystem för äldre och personer med funktionshinder med insatser enligt socialtjänstlagen (Fritt val).
- Med beaktande av upphandlingslagstiftningen, lämna förslag på nationella krav och kvalitetskriterier som ska vara uppfyllda för att en utförare ska bli godkänd i valfrihetssystemet.
- Se över och lämna förslag på hur kommunerna ska informera potentiella utförare om de möjligheter till uppdrag som valfrihetssystemet innebär, inklusive vilka krav som ställs för att bli godkänd som utförare.
- Lämna förslag på hur utförare på ett enkelt och effektivt sätt ska kunna godkännas samt belysa vilken roll kommunen eller statliga tillsynsmyndigheter ska ha i denna process.
- Lämna förslag på hur en utförare kan få sin sak prövad om han eller hon upplever sig ha blivit felaktigt behandlad vid godkännandeförfarandet, kvalitetsbedömningar, etc.
- Uppmärksamma om det finns särskilda svårigheter för mindre företag och andra typer av utförare i samband med godkännande, till följd av deras småskaliga verksamhet. Förslag till insatser ska lämnas för att stärka deras möjligheter att bli godkända som utförare.
- Analysera och vid behov lämna förslag på hur kommuner ska kunna samverka kring ett valfrihetssystem utan att bilda kommunalförbund eller en gemensam nämnd.
- Se över och lämna förslag på hur kommunerna kan agera för att stödja och underlätta för den enskilde att

välja utförare, t.ex. genom information eller andra stödinsatser. Utredaren ska i detta sammanhang överväga att tydligare reglera kommunernas skyldighet att informera personer i behov av vård och omsorg om valmöjligheterna i kommunen.

- Överväga om det finns behov av att närmare reglera kontrollen och uppföljningen av verksamheten i ett valfrihetssystem samt redovisa goda exempel på uppföljning och kontroll.
- Analysera och lämna förslag på hur det statliga stimulansbidrag som aviserats för år 2008 bör användas för att effektivt underlätta övergången till ett valfrihetssystem med större mångfald av aktörer inom äldre- och handikappomsorgen.
- Lämna författningsförslag som möjliggör valfrihetssystem inom äldre- och handikappomsorgen. Utredaren ska i detta sammanhang särskilt beakta svensk och gemenskapsrättslig upphandlingslagstiftning.

Bakgrund

Regeringen vill stärka individens möjligheter till inflytande över den egna vardagen. Valfriheten för äldre och personer med funktionshinder behöver öka. Individens möjlighet att välja gör att den offentligt finansierade servicen blir mer lyhörd för den enskildes behov och önskemål. Mångfald, valfrihet och kontinuitet gynnas om omsorgstagare, så långt det är möjligt, kan välja vem som ska utföra insatserna. Att öka valfriheten är ett sätt att öka tillgängligheten, kvaliteten och effektiviteten inom äldreomsorgen såväl som i stödet till personer med funktionshinder. Genom att det blir fler utförare med olika inriktningar ökar möjligheten för den enskilde att få sina behov och önskemål tillgodosedda. För personer med annat modersmål än svenska kan det t.ex. innebära större möjlighet att få kommunicera på sitt eget modersmål och få de dagliga rutinerna anpassade efter den egna traditionen.

Med en större mångfald av aktörer uppstår inte bara konkurrens om omsorgstagarna, utan även om medarbetarna. Efter-

som efterfrågan på medarbetare kan bli större än utbudet stimuleras arbetsgivarna att erbjuda medarbetarna goda villkor och utvecklingsmöjligheter. Konkurrens bidrar till att medarbetarnas engagemang, kreativitet och nytänkande tas till vara på ett bättre sätt. Det ökar potentialen för effektivisering och utveckling.

Behovet av ett system för ökad valfrihet och högre effektivitet

Motivet för att införa ett system med ökad valfrihet är att öka inflytandet för enskilda inom ramen för det samhällsfinansierade välfärdssystemet och att öka mångfalden, kvaliteten och effektiviteten i serviceutbudet. Ett valfrihetssystem innebär ett ändrat förhållningssätt. Makt flyttas från politiker till medborgare och de enskildas önskemål kommer i fokus. Deras möjlighet att välja och att välja bort är central för utvecklingen av verksamheten.

Ett valfrihetssystem innebär inte bara ökat inflytande för den enskilde, utan även konkurrens mellan olika utförare. Det i sin tur har stor potential att bidra till en utveckling av kvaliteten och effektiviteten. Nordiska erfarenheter av att konkurrensutsätta äldreomsorg är att det har medverkat till en effektivisering i form av både sänkta kostnader och förbättrad kvalitet. Det visar Ekonomistyrningsverket (ESV) i en rapport där man sammanställt slutsatser från ett stort antal utländska och svenska studier av effekterna av att konkurrensutsätta offentlig verksamhet, bl.a. äldreomsorg (ESV 2006:15). Effektivitetsvinsterna är en följd av nya lösningar för t.ex. ledning, organisation eller metoder, som möjliggör bättre användning av tillgängliga resurser.

En större mångfald av utförare ökar utrymmet för medarbetarna att själva driva och utveckla verksamheten. Mer än 90 procent av dem som arbetar i äldreomsorgen är kvinnor. Bättre möjligheter att starta och driva företag inom äldreomsorgen innebär således bättre villkor för kvinnors företagande. Med fler arbetsgivare att välja mellan kan de anställda välja det arbetssätt och den typ av organisation de vill jobba i. Det ger dem bättre möjligheter till utveckling och fler karriärvägar. En större

mångfald av arbetsgivare kan bidra till en bättre arbetsmiljö och göra det mer attraktivt att arbeta inom äldre- och handikappomsorgen.

En beskrivning av nuläget

Befintliga valfrihetssystem med check innebär att kommunen inbjuder privata, ideella och kooperativa utförare att på lika villkor konkurrera med kommunens egna verksamhet. Detta sker genom att kommunen först prövar dessa utförarens lämplighet utifrån fastställda kriterier. De utförare som bedöms lämpliga auktoriseras, certifieras eller godkänns av kommunen och jämförs med kommunens egna verksamhet. Kommunen ansvarar för att kontinuerligt kontrollera att de överenskomna kvalitetskriterierna efterlevs.

Länsstyrelsen ansvarar för tillsynen av verksamhet som bedrivs enligt socialtjänstlagen, oavsett om den bedrivs i kommunal eller annan regi. Arbetet består i att följa upp, inspektera och kontrollera att kommuner och övriga som bedriver verksamhet enligt socialtjänstlagen i länet följer lagstiftning och andra gällande bestämmelser. Länsstyrelsen får förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållanden. Om förelägandet inte följs får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet. Länsstyrelsen kan även stimulera till utveckling av kommunernas socialtjänster och deras framtida utveckling. Länsstyrelsen ger tillstånd för enskild verksamhet, t.ex. för särskilda boendeformer för äldre och personer med funktionshinder som drivs i privat regi. Enskilda personer kan vända sig till länsstyrelsen med klagomål om man är missnöjd med hur ett ärende handlagts eller har frågor om socialtjänsten.

I dag bedrivs cirka 90 procent av vården och omsorgen om äldre i kommunal regi. Över hälften av de kommuner som har andra utförare har endast en utförare utöver kommunen. Enbart de största kommunerna har fler än fem utförare. Bland de privata företagen dominerar ett fåtal företag. Enligt en enkätundersökning som Sveriges Kommuner och Landsting genomförde under år 2006 har endast 24 kommuner infört kundval för hemtjänsten och åtta kommuner för särskilda boendeformer. I

enkäten har 29 kommuner svarat att de planerar att införa kundval i hemtjänsten och åtta kommuner att de planerar att införa kundval i särskilda boendeformer. Kundvalssystem för hemtjänst och särskilda boendeformer enligt socialtjänstlagen omfattar inte bara äldre, utan även personer med funktionshinder under 65 år som har dessa insatser.

I dagens system där nästan all vård och omsorg bedrivs i kommunal regi har den enskilde små möjligheter att välja vem som ska utföra de insatser som han eller hon behöver och, delvis som en följd av detta, även små möjligheter att påverka hur och när insatserna utförs. Medarbetarna saknar ofta möjlighet att själva driva och utveckla verksamheten och att byta arbetsgivare. Resultatet har blivit en begränsad utveckling av kvalitet, nytänkande, företagsamhet och möjligheter för de anställda.

Utredningsbehov

Regeringen vill skapa ett system som främjar valfrihet, mångfald och effektivitet när det gäller insatser för äldre och personer med funktionshinder, i första hand när det gäller hemtjänst och särskilda boendeformer enligt socialtjänstlagen. Syftet är att den enskilde ska få större möjlighet att, efter biståndsbedömning, välja vem som ska utföra de insatser han eller hon har beviljats. Rättsläget behöver klargöras när det gäller förutsättningarna för valfrihetssystem för äldre och personer med funktionshinder. Enligt regeringens bedömning är det också alldeles för få kommuner som har infört något slags valfrihetssystem. Det behöver utredas hur ett valfrihetssystem för insatser till äldre och personer med funktionshinder bör utformas samt hur fler kommuner kan stimuleras att införa valfrihetssystem.

Utredningens uppdrag avgränsas till insatser enligt socialtjänstlagen och omfattar alltså inte insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), eftersom Assistanskommittén (S 2004:06) genomför en bred översyn av LSS.

Otydligt lagstöd för valfrihetssystem

Många kommuner vill kunna erbjuda en större valfrihet för hemtjänst och särskilda boendeformer och 24 kommuner har redan infört ett valfrihetssystem. Men mycket tyder på att det behövs ett tydligare lagstöd för detta än vad som finns i dag. Det råder oklarhet om hur valfrihets- eller kundvalssystem förhåller sig till upphandlingslagstiftningen. Flera utredningar har påtalat att det finns behov av att utreda kundvalssystem inom äldreomsorg, sjukvård, barnomsorg m.m. i särskild ordning (Mera värde för pengarna, SOU 2001:31, Vårdens ägarformer – vinst och demokrati, SOU 2003:23, samt Äldrepolitik för framtiden, SOU 2003:91).

Stöd för att underlätta ett aktivt val

För att det ska uppstå en fungerande kvalitetskonkurrens är det viktigt att en relativt stor andel av de omsorgsberättigade aktivt väljer utförare. Att många gör ett aktivt val kan även bidra till att fler nya aktörer blir intresserade av att etablera sig i en kommun. Enligt Konkurrensverket var det, i de kommuner som hade valfrihetssystem år 2002, få som valt utförare och än färre som utnyttjat möjligheten att byta utförare i hemtjänsten. Ännu svårare torde det vara att byta från en särskild boendeenhet till en annan, enligt Konkurrensverket. (Vårda och skapa konkurrens, 2002).

Det är angeläget att ta reda på varför man avstår från att välja utförare och att vidta åtgärder som underlättar den enskildes val. En sådan åtgärd kan t.ex. vara att tydligt definiera vem som kan hjälpa den enskilde att välja och att ställa krav på relevant och lättillgänglig information om olika valmöjligheter. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla ett nationellt system för öppna jämförelser inom vården och omsorgen om äldre (S2007/518/ST). I uppdraget ingår att ta fram kvalitetsindikatorer och att utveckla statistiken om äldreomsorgen. På sikt kommer informationen i de öppna jämförelserna att kunna fungera som ett underlag för brukarnas val av utförare av äldreomsorg.

Kommunen ska informera om valmöjligheter

Tillgång till information är en förutsättning för att den enskilde verkligen ska ha ett reellt val i en kundvalsmodell. För den person som ska välja måste det klart framgå vilka valmöjligheter man har och vilka konsekvenser valet kan få. Detta ställer i sin tur krav på att informationen om tjänsterna är innehållsrik, mångsidig, lättförståelig och tillförlitlig. Ett välfungerande system med ökad valfrihet för den enskilde förutsätter att kommunen tillhandahåller sådan information till personer i behov av vård och omsorg och till deras anhöriga.

Uppföljning och kontroll

Enligt socialtjänstlagen svarar varje kommun för socialtjänsten inom sitt område. Kommunen ska därför följa upp de tjänster som utförs inom ramen för socialtjänstlagen. Behovet av uppföljning och kontroll av kvalitet ökar om det blir fler externa utförare. Eftersom kommunens direkta kontroll över verksamheten minskar till följd av konkurrensutsättningen bör kommunen skapa rutiner för att kontrollera att utförarna sköter verksamheten enligt de krav som ställts upp. Oavsett om utföraren är privat, ideell, kooperativ eller offentlig ska det offentliga stå för tillsynen av verksamheten, och för kontrollen av att utförarna lever upp till de kriterier som angivits. Det är nödvändigt att det finns ett system för att återkommande granska utförarnas verksamhet och vid behov återkalla godkännanden av utförare. Brukarundersökningar kan vara ett av flera verktyg för att följa upp hur verksamheten fungerar.

Behov av stöd till kommuner som vill öka valfrihet och mångfald inom äldre- och handikappomsorgen

I ett valfrihetssystem bör kommunerna utveckla rutiner för att granska och eventuellt godkänna nya utförare, för att informera brukarna om valmöjligheterna samt för att följa upp den externa verksamheten och kontinuerligt kontrollera att uppställda krav och kvalitetskriterier efterlevs. Detta kräver en särskild kompe-

tens hos kommunerna och kan innebära, åtminstone inledningsvis, merkostnader för ökad administration.

Om kommunen ska stå för godkännande och kvalitetskontroll av utförare och samtidigt själv agera som utförare måste dessa verksamheter separeras ifrån varandra för att reducera risken för sammanblandning av rollerna och därmed även risken för snedvriden konkurrens. Det är viktigt att det finns tydliga regler och rutiner för att säkerställa att utförarna behandlas lika.

Enligt regeringens bedömning kommer kommunerna att behöva stöd, i syfte att underlätta övergången till ett system med ökad valfrihet och mångfald inom äldreomsorgen. Därför har regeringen aviserat 300 miljoner kronor för år 2008 i bidrag för att stimulera och påskynda införandet av ett valfrihetssystem i kommunerna. Det behöver utredas hur detta stimulansbidrag ska användas för att på ett effektivt sätt underlätta övergången till ett system med ökad valfrihet och en större mångfald av aktörer inom äldre- och handikappomsorgen.

Uppdraget

Utformning av valfrihetssystem för äldre och funktionshindrade

Utredaren ska analysera och föreslå utformning av ett system som ökar valfriheten och inflytandet för äldre och personer med funktionshinder i behov av vård, omsorg, stöd och service inklusive särskilt boende enligt socialtjänstlagen (2001:453). Förslagen ska främja en mångfald av utförare, både i fråga om storlek och inriktning. Utredaren ska ha ett jämställdhetsperspektiv på analys och förslag. Utredaren ska även lämna författningsförslag som skapar juridiska förutsättningar för valfrihetssystem inom äldre- och handikappomsorgen. Det är angeläget att särskilt beakta hur förslagen till författningsändringar förhåller sig till lagstiftningen om offentlig upphandling och relevant EG-rätt. Kommunerna avgör själva om de ska införa det föreslagna valfrihetssystemet, och även vilka insatser som i så fall ska omfattas av systemet. Regeringens utgångspunkt är dock att alla insatser som ges till äldre och personer med funk-

tionshinder enligt socialtjänstlagen ska omfattas av det fria valet.

Utredaren ska föreslå ett system som gör det möjligt för den enskilde att välja utförare även utanför hemkommunen. Privata, ideella, kooperativa och offentliga aktörer ska ha likvärdiga villkor – det är viktigt att systemet är konkurrensneutralt. Tanken är att ge omsorgstagaren möjlighet att göra ett aktivt val mellan olika alternativ och att valmöjligheten därmed ska bidra till kvalitetsutveckling. Långsiktiga och stabila villkor stimulerar till nyetableringar och därmed ett ökat utbud av tjänster.

Vidare ska utredaren beakta vilka konsekvenser valfrihetssystemet kan få för särskilt utsatta grupper som t.ex. dementa och andra svårt sjuka.

Internationella och nationella erfarenheter av valfrihetssystem inom äldreomsorgen ska tas till vara.

Målsättningen bör vara att användandet av valfrihetssystem ska vara enhetligt när det gäller vissa grundläggande principer. Utredaren ska analysera i vilka delar det finns skäl att nationellt reglera hur ett system med ökad valfrihet ska fungera, och i vilka delar det kan finnas behov av lokal anpassning. Frågor som ska belysas är bl.a. ansvarsförhållanden, uppföljning och kontroll, villkor för avtal, parternas roller i avtalet samt brukarens möjlighet att byta utförare och att framföra klagomål. Det finns en risk för konflikter där utförare anser sig missgynnade av kommunens ersättningssystem. Det finns också en risk för att långsiktiga investeringar hämmas om aktörerna inte kan förutse de framtida villkoren för verksamheten. Därför ska utredaren föreslå ett system som så långt som möjligt ger förutsebara, icke-diskriminerande och stabila ekonomiska villkor för verksamheter i alternativa driftsformer utan att kommunernas möjligheter eller intresse av att införa valfrihetssystemet hämmas.

I några kommuner med valfrihetssystem har utförarna redan i dag möjlighet att erbjuda s.k. tilläggstjänster som ligger utanför det offentliga vård- och omsorgsåtagandet. En tilläggstjänst kan dels vara en tjänst som ingår i biståndsbeslutet men som vårdtagaren vill utöka på något sätt, t.ex. hur ofta tjänsten utförs, dels tjänster som inte ingår i biståndsbeslutet. Tilläggstjänsterna baseras på en överenskommelse mellan vårdtagaren

och utföraren och betalas av vårdtagaren själv. Utredarens förslag ska säkerställa och om möjligt underlätta att sådana tilläggstjänster kan erbjudas.

Ett enkelt system som är offentligt finansierat

Systemet ska vara enkelt att tillämpa. Det ska vara enkelt för dem som berörs att förstå och nyttja och enkelt för kommunen att hantera. Det ska också vara enkelt för utförarna av välfärdstjänster att ta sig in på marknaden. Villkoren ska vara tydliga och långsiktiga så att stabiliteten och tryggheten garanteras för den enskilde som behöver insatsen och för utföraren. Systemet ska utformas så att en mångfald av utförare, både när det gäller storlek och inriktning, stimuleras att etablera sig inom omsorgssektorn. Privata, ideella, offentliga och kooperativa aktörer bör, oavsett storlek, ha goda förutsättningar att verka. Det är angeläget att systemet är organiserat på ett sätt som motverkar att några aktörer får en monopolliknande ställning på marknaden.

En ökad valfrihet och en större mångfald av utförare innebär inte någon förändring av det offentliga åtagandet. Att aktivt välja utförare ska vara en möjlighet för den enskilde och inte ett krav. Om utföraren av någon anledning tvingas upphöra med sin verksamhet måste kommunen se till att behovet av tjänsterna i fråga tillgodoses på något annat sätt. Verksamheten ska även fortsättningsvis vara finansierad av offentliga medel.

Nationella krav och kvalitetskriterier för att bli godkänd utförare

Utredaren ska lämna förslag på nationella krav och kvalitetskriterier som ska vara uppfyllda för att en utförare ska bli godkänd i valfrihetssystemet. Utredaren ska göra en bedömning av om det bör vara möjligt för en kommun att, utöver de nationella kraven och kvalitetskriterierna, ställa ytterligare krav på utförare som ska verka i just den kommunen. Av bedömningen ska det framgå under vilka förutsättningar som det i så fall ska vara möjligt. Vid utformning av krav och kriterier ska relevanta delar av upphandlingslagstiftningen beaktas.

Utredaren ska lämna förslag på hur godkännandet av utförare kan utföras på ett enkelt och effektivt sätt samt belysa vilken roll kommunen respektive statliga tillsynsmyndigheter ska ha i denna process. Det ska vara tydligt på vilket sätt kommunen eller statliga tillsynsmyndigheter kan godkänna utförare som uppfyller uppställda krav och kvalitetskriterier. Utredaren ska även lämna förslag på hur en utförare kan få sin sak prövad om han eller hon upplever sig ha blivit felaktigt behandlad vid godkännandeförfarandet, kvalitetsbedömningar, etc.

Vidare ska utredaren belysa hur ökad öppenhet och tydlighet kan uppnås i förfarandet att godkänna utförare. Utredaren ska se över och lämna förslag på hur kommunerna ska informera potentiella utförare om de möjligheter till uppdrag som valfrihetssystemet innebär, inklusive vilka krav som ställs för att bli godkänd som utförare.

Samverkan mellan utförare

Utredaren ska uppmärksamma att det kan finnas särskilda svårigheter för mindre företag och andra typer av utförare i samband med godkännandeförfarandet till följd av deras småskaliga verksamhet. Det innebär bland annat att utredaren särskilt ska belysa förutsättningarna för hur flera utförare i samverkan kan ingå i en gemensam krets för att därmed kunna uppnå likvärdiga förutsättningar i processen att bli godkänd som utförare jämfört med större företag. Utredaren ska lämna förslag till insatser för att stärka de mindre utförarnas möjligheter att bli godkända som utförare.

Samverkan mellan kommuner

Utredaren ska analysera och vid behov lämna förslag på hur kommuner ska kunna samverka kring ett gemensamt valfrihetssystem utan att bilda kommunalförbund eller gemensam nämnd. Det kan exempelvis innebära samverkan kring godkännandet av utförare, kontroll och uppföljning samt gemensamma informations- och stödinsatser. Regeringen bedömer att kommunal samverkan kan göra det möjligt för små kommuner att använda sig av valfrihetssystem.

Kommunalt stöd för att underlätta aktivt val

Utredaren ska se över och lämna förslag på hur kommunerna kan agera för att stödja och underlätta för den enskilde att välja utförare, t.ex. genom information eller annat stöd. Tillgång till stöd och information är viktigt för att den enskilde ska kunna fatta ett aktivt val när det gäller utförare. Goda exempel från kommuner som infört valfrihetssystem ska lyftas fram. Utredaren ska överväga att tydligare reglera kommunernas skyldighet att informera personer i behov av vård och omsorg om valmöjligheterna i kommunen.

Behov av att reglera kontroll och uppföljning

Utredaren ska överväga om det finns behov av att närmare reglera kontrollen och uppföljningen av verksamheten i ett valfrihetssystem, utöver vad som krävs i rådande lagstiftning, och om behov finns lämna förslag på sådan reglering. Utredaren ska vidare redovisa goda exempel på hur kommuner som infört valfrihetssystem följer upp och kontrollerar kvaliteten i verksamheten. Oavsett om utföraren är privat, ideell, kooperativ eller offentlig är det lika viktigt att verksamheten följs upp så att utförarna fullgör sina åtaganden och uppfyller uppställda krav och kvalitetskriterier.

Utformning av statligt stöd för att underlätta omställning

För att underlätta övergången till ett system med ökad valfrihet och större mångfald inom äldre- och handikappomsorgen kan ekonomisk kompensation för merkostnader eller andra former av stöd till kommunerna behövas. För år 2008 har regeringen aviserat 300 miljoner kronor i bidrag för att stimulera och påskynda införandet av ett valfrihetssystem, Fritt val, i kommunerna. Om kommunen ska få del av det statliga stimulansbidraget är den skyldig att följa den föreslagna modellen för Fritt val.

Det behöver utredas hur detta stimulansbidrag ska användas för att på ett effektivt sätt underlätta övergången till ett system med ökad valfrihet för den enskilde samt en större mångfald av

aktörer inom äldre- och handikappomsorgen. Förslagen ska utformas med hänsyn till gällande konkurrenslagstiftning och EU:s regler för statsstöd. Utredaren ska göra en bedömning av i vilken mån och på vilket sätt statliga myndigheter bör ha en roll i att organisera ett statligt stöd.

Författningsreglering

Utredaren ska föreslå de författningsändringar som behövs för att genomföra förslagen.

Övrigt

I frågor om uppföljning, kontroll, tillsyn och godkännande av utförare, m.m., ska utredningen samråda med andra utredningar på området för att säkerställa att systemet blir enkelt och effektivt samt att det inte får inslag av dubbelreglering eller motstridighet. Utredaren ska samråda med Assistanskommittén (S 2004:06), Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten (S 2004:12), Utredningen om en värdighetsgaranti inom äldreomsorgen (S 2007:25) samt med Näringslivets regelnämnd om förslagets effekter på företagen. Vidare ska utredaren följa den fortsatta beredningen av en riktlinjeproposition för tillsyn (SOU 2004:100) där Finansdepartementet är ansvarigt departement. Utredaren ska även beakta om förslag i Ansvarskommitténs betänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10) har anknytning till denna utredning när det gäller tillsyn och normering samt samverkan mellan kommuner. Utöver detta ska utredaren samråda med andra relevanta aktörer.

Om förslagen påverkar kostnader för staten, landstingen eller kommunerna ska en beräkning av dessa kostnader redovisas. Om förslagen medför kostnadsökningar för stat, landsting eller kommuner ska utredaren föreslå en finansiering.

Redovisning av uppdraget

Utredaren ska slutredovisa sitt uppdrag senast den 1 januari 2008. Utredaren ska senast den 1 juli 2007 lämna ett delbetänkande med förslag på hur det statliga stimulansbidrag som aviserats för år 2008 ska användas för att så effektivt som möjligt underlätta övergången till ett system med ökad valfrihet och en större mångfald av aktörer inom äldre- och handikappomsorgen.

(Socialdepartementet)